

NEIX EL CERCLE DE BARCELONA D'ESTUDIS DE LA NACIÓ

LA FUNDACIÓ D'ESTUDIS HISTÒRICS DE CATALUNYA PARTICIPA EN LA NOVA ASSOCIACIÓ QUE TÉ PER OBJECTE DESENVOLUPAR LES BASES TEÒRIQUES D'UNA CIÈNCIA DE LES NACIONS.

Joan Cavaller

Els catalans hem manifestat constantment al llarg de la història moderna i contemporània la nostra dificultat a comprendre i acceptar la situació d'inadaptació al si dels Estats francès i espanyol. La concepció de l'Estat nacional, implantat amb les democràcies a partir de la segona meitat del segle XIX, ha convertit els catalans en ciutadans o membres de les societats polítiques dels Estats francès i espanyol (ja no súbdits dels monarques corresponents) però, al mateix temps, en membres de les societats antropològiques majoritàries en aquells Estats, a saber: francesos i espanyols.

Per regla general, els membres de les societats antropològiques dominants en aquells Estats no han sentit la necessitat de reclamar el reconeixement de les nacions, de qualsevol nació, al marge de l'Estat, ja que llur poble era la base social d'aquell Estat i, en conseqüència, no patia cap amenaça ni distorsió. En canvi, els catalans, minoritaris tant a França com a Espanya, sempre hem hagut de justificar-nos davant el món per a evitar ser assimilats.

Fruit d'aquesta inadequació en els Estats nacionals, ha nascut a Catalunya el *Cercle de Barcelona d'Estudis de la Nació*, associació creada per a reflexionar sobre la naturalesa de les relacions socials de tipus nacional i, particularment, per a desenvolupar les bases teòriques d'una ciència de les

nacions que permeti explicar la nostra condició en el món contemporani i avançar cap a unes noves regles del joc polític en què les diferents nacions del món puguin coexistir harmònicament.

El propassat dia 17 de desembre de 2008, el Director General de Dret i Entitats Jurídiques va inscriure aquesta associació en el Registre d'Associacions de la Generalitat de Catalunya. Els seus socis fundadors són Joan Cavaller, Ramon Freixes, Gonçal Mayos, Francesc Nicolàs, Armand Sanmamed, Xavier Sebastià i la Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya.

Una ciència de les relacions socials de tipus nacional. Vet aquí el repte.

En el present número de desembre de Seleccions Histocat entrevistem en Gonçal Mayos, president del Cercle de Barcelona, filòsof, professor a la facultat de filosofia de la Universitat de Barcelona i autor de nombroses publicacions. Podem consultar el seu web universitari personal a l'adreça <http://www.ub.edu/histofilosofia/gmayos/>.

Gonçal, la vigència de l'Estat nacional ha estat posada en qüestió per molts intel·lectuals. Quin és el teu posicionament al respecte?

En l'actualitat ha esdevingut un lloc comú destacar que l'actual estadi de radical globalització debilita i redueix molt l'agència i poder dels Estats-nació. D'una banda és indiscutible que la circulació internacional dels

capitals, de les tecnologies així com les creixents deslocalitzacions industrials minimitzen el control efectiu que els Estats-nació poden exercir sobre les riqueses del territori i la vida de la població que administren.

Malgrat això, els Estats-nació no semblen extingir-se i, lamentablement, molts no cedeixen en polítiques totalitàries d'unificació forçada, si bé és clar que són més conscients dels seus

límits i de considerar una riquesa i oportunitat la multinacionalitat (més que una nosa).

Cada vegada més, decisions o circumstàncies llunyanes i internacionals són les que més afecten la vida i les possibilitats efectives;

Gonçal Mayos en un moment de l'entrevista

d'aquesta manera la diversitat exterior o internacional penetra en la vida dels Estats-nació fent que es percebi menys problemàticament la seva diversitat o multinacionalitat interna.

La crisi econòmica del 2008 ha mostrat la debilitat de tots els Estats particulars,

inclús els Estats Units, però alhora també ha demostrat que, quan el mercat econòmic internacional desregulat entra en una de les seves habituals crisis cícliques, només l'Estat, o els Estats en una inèdita intervenció consensuada, pot evitar o suavitzar els pitjors mals. Avui fins i tot els empresaris i teòrics més partidaris del liberalisme desregulat tornen a mirar com a únic remei l'Estat, les seves regulacions i els necessaris acords entre Estats.

Això ha posat de manifest una vegada més que, malgrat tot, només els Estats tenen una agència i reconeixement suficient com per a poder posar uns mínims límits a l'economia i la globalització internacional.

Com queda, doncs, la importància de les institucions internacionals? I de les nacions sense Estat?

La crisi del 2008, que certament ha obligat els Estats a actuar d'una forma míni-

mament conjunta i consensuada, no ha canviat un fet tant trist com clar durant tot el segle XX: les instàncies supraestatals (incloent la ONU o en l'àmbit més pròpiament econòmic el FMI i el BM) sempre actuen *de facto* com a corretja de transmissió dels Estats que les componen i que en determinen els diversos consensos i actuacions.

Una vegada més, el darrer ressort polític (en la mesura que existeix i que no tot és un mer atzar) és l'Estat i pensat com a Estat-nació. Dins de la dinàmica de les grans institucions internacionals, malgrat les declaracions de bones intencions, sembla que cap instància infraestatal (p.ex. una nació sense Estat) realment no és considerada ni té cap influència apreciable a nivell global.

**La petita debilitació de l'Estat-nació que apunta-
ves beneficia les nacions
sense Estat?**

Pràcticament no, o molt poc. És certa la debilitació actual de l'Estat, però la indignació és molt més ab-

soluta si parlem en termes de nacions sense Estat o de nacions minoritzades en un Estat que no les valora ni defensa prou.

A més, pel que fa a la cultura, la mencionada debilitació és molt menor, ja que l'Estat continua sent el màxim administrador dels bens i polítiques culturals i, inclús, es manté com el referent cultural per antonomàsia i més determinant.

D'altra banda, les antigues proteccions *naturals* a les cultures basades en la geografia o demografia han estat pràcticament dinamitades per les emigracions globalitzades i per l'impacte pràcticament mundial dels grans mitjans de comunicació de masses.

**És a dir, l'afebliment de
l'Estat-nació no millo-
ra la situació de les na-
cions sense Estat perquè
aquestes encara s'afeblei-
xen més.**

Exactament, malgrat que s'ha debilitat, pel que fa a la cultura la força de l'Estat encara és més decisiva perquè han desaparegut o estan

desapareixent acceleradament les dinàmiques culturals autònomes, les proteccions *naturals* i la resta de coixins culturals no estatals. Només l'acció decidida d'un Estat o altre sembla poder plantar cara a la globalització cultural (i encara!).

Així sembla que ho han entès per exemple els francesos, que a més gaudien des de fa dècades d'un clar i de vegades perillós projecte d'Estat cultural.

Lamentablement, però, malgrat alguna millora en alguns pocs Estats avançats com el Canadà, l'amplíssima majoria dels Estats continuen intervenint culturalment com a un Estat-nació unitari, per la qual cosa les minories culturals són les que pateixen més, causant i explicant un fet indiscutible: l'actual radical i accelerada reducció de la riquesa cultural humana mundial.

Entrem breument en el terreny estricte de la teoria. Gonçal, com resumiries el panorama actual pel que fa als estudis de les relacions socials de tipus nacional?

En primer lloc, cal dir que, en l'actualitat, la preocupació per les relacions socials de tipus nacional és molt generalitzada. Ha estat totalment refutada la predicció de l'eclipsament de les qüestions nacionals i de l'interès de les masses pel nacionalisme. La globalització, enlloc de fer supèrflues aquestes qüestions, les ha convertit en molt més rellevants.

De l'estudi que en 2002 van dirigir Peter Berger i Samuel Huntington sobre l'estadi actual de la globalització cultural, es conclouia que certament ha avançat, però que encara és incompleta i molta la diversitat i creativitat cultural.

Ara per ara no s'han acomplert les prediccions apocalíptiques d'una situació política i cultural tancada, totalment unificada i estandarditzada, presidida per un pensament únic que s'imposa dictatorialment. Tot i així, cal reconèixer la ràpida pèrdua de llengües i cultures populars que s'està produint en l'actualitat (i que hom assimila als coneguts processos massius d'extin-

ció d'espècies animals).

Com ja hem apuntat, tampoc s'ha acomplert la predicció del final de l'Estat-nació que, si bé ha vist reduïda relativament la seva autonomia i agència, continua sent molt potent i, habitualment, manifesta polítiques unificadores que provoquen la reacció i preocupació de la gent.

A més, per la immigració planetària, però també perquè encara no s'ha tancat l'estructura mundial d'Estats-nació, cada dia hi ha més minories i nacions minoritzades.

Encara més, en les darreres dècades tothom ens hem descobert com a minoria en algun sentit: nacional, lingüística, ètnica, cultural, religiosa, política, ideològica... però també de gènere i orientació sexual, professional, d'orientació vital... És un tòpic (i alhora una gran veritat) que la diversitat social i l'exigència del reconeixement de la pròpia identitat i diferència són en l'actualitat molt mes

fortes que mai abans.

El director de les enquestes mundials de valors, Ronald Inglehardt, constata la lenta però objectiva migració cap a valors *postma-*

terials o *postmoderns* que es caracteritzen, diu, per exigir cada vegada més polítiques de respecte, reconeixement i foment de les diversitats culturals i vitals humanes. El futur és inquietant (amb certa tendència al monoliticisme, unilateralitat i banalitat cultural), però també és clara la presa de consciència massiva en contra d'aquesta tendència.

Quines són les grans línies de pensament vigents avui dia sobre l'amplíssima problemàtica del reconeixement de la diversitat, identitat i creativitat cultural, nacional, de les llengües, en les actituds i opcions vitals...?

És un ric laberint en ple creixement i complexització. L'única comparació que d'alguna manera en fa justícia és el creixement experimentat en tots els sentits per Internet. Només destaco al-

guns exemples extrets d'un curs que he impartit recentment al Col·legi de Doctors i Llicenciats on vaig actualitzar les meves anàlisis:

Inclús en el marxisme que s'hi havia mostrat reticent, la preocupació pels fets nacionals és enorme (Nairn, Hroch, Hechter...). La teoria de la *dependència internacional*, tan vinculada amb la descolonització, triomfa ara dins dels moviments altermundistes gràcies a Wallerstein o Enrique Dussel.

Imatge del carrer Montalegre on trobem la seu de la facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona.

Hi ha un molt potent liberalisme cultural o nacionalista presidit per gent tan jove i potent com Kymlicka, Brian Barry, Jacob T. Levi.

Es continua treballant sobre el fet nacional tant des de l'individualisme metodològic o del republicanisme com del comunitarisme. Els estudis culturals, etnològics, de gènere i orientació sexual, sobre la vida quotidiana i la cultura de masses, sobre el multiculturalisme i les emigracions... s'han potenciat amb la tradició d'estudis sobre les nacions, alhora que l'han revitalitzat.

Inclús autors clàssics com Gellner o Anderson, que sovint manifestaven alguna reticència al fet nacional i la reivindicació d'identitats i diferències, avui dia són interpretats productivament sobretot a favor d'aquestes.

També s'han fet importants aportacions per a garantir el rigor científic dels estudis sobre les nacions amb lògics i historiadors de la ciència com Moulines o Villoro.

Per cert els estudiosos

catalans o estretament vinculats amb Catalunya augmenten molt en quantitat i qualitat: Moulines, Llobera, Guibernau...

Sobretot però, la gran esperança està en l'extensió i aprofundiment de noves dinàmiques i exigències socials de millora del que podem anomenar la qualitat de la democràcia i del respecte efectiu dels drets (tant col·lectius com individuals). És clar que la gent majoritàriament ja no en té prou amb la vella i una mica vergonyant política de *tolerància* (en el sentit de "ets un incordi però -en la meua benevolència- vull tolerar-te"). És reclamen polítiques més actives i actituds més democràtiques de *respecte* basat en el *ple reconeixement* i, també, *coimplicació* i *foment*.

La gent té clar que no tot ho ha de fer la minoria, que aquell que en algun aspecte és majoria també ha d'assumir una actitud oberta i de compromís actiu (entre d'altres coses, perquè ho demanarà quan en altres aspectes esdevingui minoria o minoritzat).

Tampoc no hi ha prou

amb la distanciada i gens comprometedora *defensa de la multiculturalitat*, sinó que calen esforços per creuar les fronteres i les exclusions i passar a accions interculturals, en que tothom mira de

participar i coimplicar-se en les cultures de la resta, i així potenciar-les creativament i democràticament.

Bé, Gonçal, moltes gràcies pel teu temps.